

**ПРИРОДНИЧА СКЛАДОВА
В ГУМАНІТАРНІЙ СФЕРІ НАУКИ
(із практики фундаментальних досліджень)**

Розпочинаючи короткий виклад моїх природничо-гуманітарних досліджень хотілося б зауважити, що я, як і більшість гуманітаріїв, які вийшли із колишньої викривленої комуністичної ідеології, був віддалений від природничих наук. Між природничими і гуманітарними науками в нашій державі існував глибокий водорозділ, стояла глуха стіна. Складність у розбудові незалежної держави, входження суспільства в ринкові відносини на фоні глобальних змін у природі і людській цивілізації потребувала звернутися до основ природи, частиною якої є людина. Подібне становище негативно впливало як на одну, так і іншу науку, знижуючи глибинні основи досліджень кожної. Адже з давнини філософи доказують, що «Все науки имеют между собой нечто общее через общее им начало ... которым пользуются для того, чтобы из них вести доказательство»¹.

Що ж стосується конкретних дослідів, то якась невідома сила і внутрішня потреба повернула і мене на дослідницьку ниву у сфері її величності Природи — джерела істини. І це мабуть не випадково адже, як писав Шіллер, «Свобода исследования ... не есть принуждение, а скорее потребность».

У реформуванні і трансформації нашої економіки ми, дивлячись на капіталізм дитячими очима, допустили в усіх галузях багато чого такого, що суперечить законам природи. Особливо це стосується нашої території, галузі сільського господарства, сільських поселень, селян і сільської соціальної та виробничої інфраструктури. Прикро, але з гіркотою треба визнати, що ми невмілими реформами в сільському господарстві бездарно перетворюємо українську територію на дике поле і суцільне скопище міст, де, за словами Т. Шевченка:

*Церкви, та палати,
Та пани пузаті,
І ні однісінької хати.*

Щоб якось орієнтуватися під натиском небачених проблем, які вперше постали перед народом і його керманічами, на моє переконання, треба оглянутися на природу і її глибинні процеси, що допоможе осмислити новітню епоху, в якій ми живемо і можливо дещо виправити допущені помилки. З давнини людство намагається дізнатися про основи своєї життєдіяльності та принципи відносин з навколишнім середовищем, осмислюючи природу і процеси, які в ній відбуваються. Найперше людина з давнини придивляється до тваринного і рослинного світу, конкретних особин живої природи, вивчаючи їх від простих механічних до

¹ Аристотель. Сочинения в четырех томах. — М.: Мысль, 1978. — С. 277.

складних біологічних процесів. Проте, до останнього часу дослідження проводились виключно в складі технічних і біологічних наук без участі гуманітарної наукової сфери.

Десь із середини ХХ ст. перед людством, конкретними державами і кожною людиною постали незвідані проблеми: кліматичні зміни; глобалізаційні процеси в соціальній і економічній сферах; переорієнтація людства у своїх устремліннях та інтересах, зокрема ролі чоловіків і жінок у розвитку людської цивілізації; трансформація національних інтересів кожної держави. В кінцевому підсумку все це концентровано фокусується на кожній, без винятку, людині, створюючи їй нові умови зовнішнього середовища, до якого вона зобов'язана адаптуватися.

У цьому контексті глобалізаційні процеси, які останнім часом супроводжують людську цивілізацію, а також реальні кліматичні зміни в природі настійно вимагають від людини вирішення складних задач щодо адаптації до нових і незвичних умов. Подібне зумовлене ще й тим, що людина все частіше і частіше зустрічається з явищами, які не тільки їй не відомі, але вона не знає як у подібних обставинах поводитись у процесі організації своєї життєдіяльності. Настання екстремальних природних і економічних умов, які характерні для нашої країни наприкінці ХХ ст. і початку ХХІ ст. вимагає від кожної людини адекватних дій щодо пристосування до них. Для цього людина, як жива частина природи, повинна знати свої можливості, усвідомлювати причини появи емоцій, які викликаються певними поступками, що породжуються змінами зовнішнього середовища в широкому його розумінні. Змінюється Всесвіт, трансформуються наша планета і її кліматичні параметри, змінюється рослинний світ, зникають одні тварини і появляються інші, переміщуються водні ресурси і багато іншого, але всі ці зміни залишаються таємницею для людини, вона не знає і здається, що не хоче знати, що її очікує на планеті Земля. Саме в таких умовах невизначеності нерідко виявляється, що людина знає про оточуючий її світ дуже мало, а про себе набагато менше, що створюватиме в майбутньому для неї незліченні складнощі.

Реалії природи і людства вимагають від людини найперше придивитися до себе, поставивши завдання хоча б трохи наблизитися до розуміння своєї сутності, ролі і місця в природі. В цьому контексті треба відмітити, що за останні роки в Україні академічні наукові установи і вищі навчальні заклади, зокрема Київський національний економічний університет, взяли напрям на посилення пізнання людини і її життєдіяльності під кутом зору законів природи. Особливо цінним є започаткування подібних фундаментальних досліджень природничо-наукової складової в гуманітарній сфері науки з метою озброєння новими знаннями наступних поколінь, яким прийдеться жити і працювати, пристосовуватися і адаптуватися до новітніх природничо-суспільних умов. Дослідження в галузі гуманітарних наук у поєднанні з де-

якими природничими досліддами дозволили мені здійснити мабуть перші спроби переосмислення ряду стереотипів минулого і сучасного, які започатковують вивчення природничо-наукової компоненти в гуманітарній науковій сфері.

Не буде перебільшенням, якщо сказати, що багато досліджень і їхніх результатів, особливо у сфері культури, економіки і науки, втрачається із-за недостатньої ув'язки з законами природи, використання практики спілкування з зовнішнім світом, що є критерієм істини, яка дає змогу зрозуміти непізнану природу, частиною якої є сама людина. До цього часу гуманітарна наука здебільшого була відірвана від природничої складової стосовно загального погляду на світоглядні явища. Щоб у деякій мірі виправити становище у своєму дослідженні, прийшлося дотримуватися єдності матеріальної і нематеріальної природи, чим підтверджується істина, скажімо, що реалії в матеріальній сфері розповсюджується і на духовне життя людства.

У своїх дослідженнях прийшлося відкинути тиск різних умовностей і штучних законів, які своєю пристойністю сковують поведінку людини, утаємничують її дійсну природу і вона продовжує жити під покровом ілюзій та самообману.

Характерною особливістю проведених досліджень є досягнення поставленого завдання серед яких: здійснення проєкції відомих і доповнених власними спостереженнями особливостей життєдіяльності деяких комах на реальну, в широкому аспекті, життєдіяльність людини; філософське осмислення появи людини та її роль на планеті Земля. Можливо трохи амбітна, але задача була поставлена таким чином: вивчити навколишнє оточення людини; усвідомити можливість існування паралельних цивілізацій на планеті Земля; перейняти досвід розумних живих істот для практики людини; поставити на наукову основу споконвічні заклики до шанування всіх живих істот; знайти хоча б початок шляху до формування базису для розумного співіснування людини і решти тваринного й рослинного світу. На моє переконання особливість подібного напряму досліджень набуває нового забарвлення в сучасних економічних умовах і реальних процесах кліматичних змін, які ми відчуваємо десь із середини ХХ століття.

Подібні цілі в дослідженнях виправдовують себе в тому, що сучасна ситуація спровокована глобальною зміною клімату, сильно вплине на зміну життя людини, яке все більше стає далеко не передбачуваним, але неодмінно визначатиме майбутнє людської цивілізації на планеті Земля. Із-за зміни клімату на нашій планеті багато теперішніх тварин і рослин, що оточують людину, зникнуть, або змінюватимуть свою природу. На їхню заміну з'являться інші, які займуть величезні території, а тому про такі зміни, хоча б на філософсько-науковому рівні, треба знати наперед. Для свого дослідження я використав життєдіяльність тих представників тваринного світу, які з'явилися на

планеті Земля до появи людини, здатні до виживання і майже незмінно продовжують відстоювати своє існування дотепер.

У цьому контексті дослідженням ставилися різні питання, щоб знайти хоча б наближені відповіді: скажімо хто навчив комах таких дій, до яких людина не може додуматися; який учитель, чи це діалектика природи, чи інстинкти, генетична спадковість чи рефлекси; можливо це Вищий розум? Я дотримуюсь думки, що є чимало підстав, коли виключати існування Вищого розуму не можна. Основна думка зосереджена на тому, що коли людина зможе дати позитивну відповідь на таку архіважливу проблему, то лише тоді вона хоча б трохи пізнає себе. Наперед хочу застерегти, що в цій сфері дослідження, як і слід було очікувати, багато незрозумілого, недостатньо глибоких обґрунтувань, але подібний напрямок до істини, на мою думку, обраний вдало і його бажано розвивати на століття вперед.

Людині треба багато чого про себе знати, щоб розважливо використати такі знання в практиці життєдіяльності власного перебування на планеті Земля. Відповідно до законів Всесвіту це перебування тимчасове і, у зв'язку з цим, вимагає постійного вивчення зовнішнього середовища для комфортного життя людини, а це означає, що прийдеться вдосконалювати культуру, звичаї, соціальні зрізи, релігійні вірування і багато іншого. Ніхто не стане заперечувати, що саме через такі духовні цінності людина, з часу появи на землі, постійно шукає можливості пристосування до законів Всесвіту.

На запитання, чому за об'єкт дослідження із всіх комах взято медоносних бджіл і мурашок, а не мавпи, як у Дарвіна, можна відповісти двома принциповими характеристиками. Перша, комахи, зокрема бджоли, у високій степені підпорядковані законам природи. Вони надзвичайно тямущі, але не спроможні нічому навчитися від людини, а отже вони не переймуть її помилки, допущених внаслідок власних міркувань. З цього приводу Аристотель писав про тварин: «Животные, обладающие памятью, более сообразительны ..., но не могут научиться все, кто не в состоянии слышать звуки, как, например, пчела и коекто еще из такого рода животных»¹.

Друга, життя цих тварин настільки схоже на життєдіяльність людини, що тільки вони спроможні допомогти здійсненню проєкції природничих законів і процесів на людське суспільство в цілому і окремі його особини; їхнє життя майже в усьому надзвичайно дивовижне і зрозуміле, але однозначно і загадкове для людини; дослідження їхнього життя та досягнення при цьому хоча б якоїсь уяви про появу та зникнення цих дивовижних істот, їхню роль на планеті Земля пролле багато світла на сутність людини так як вона про себе майже нічого не відає.

¹ Аристотель. Сочинения в четырех томах. — М.: Мысль, 1976. — Т. 1 — С. 65.

Пізнання людиною самої себе і оточуюче її природне середовище дозволить їй використати в практичній діяльності вигоди законів природи, дотримуватись нормативів відносно до оточуючого середовища, як у розбудові громадянського суспільства так і держави, поліпшувати управління всіма сферами людської життєдіяльності.

Розглядаючи вічну таємничу матеріальну і нематеріальну природу Всесвіту, посилаючись на світових вчених і мислителів можна стверджувати, що свідомість, мислення, думка створюють духовне поле Всесвіту. У цьому духовному полі живе весь тваринний і рослинний світ, спілкується, підпорядковується законам природи, ті, хто має змогу, зокрема людина, розмірковують, для кожної істоти подається миттєва різноманітна інформація для здійснення своїх дій. На переконання Миколи Руденка, в цьому полі швидкість руху перевершує швидкість світла у вакуумі ...у безліч разів. Саме величезна швидкість у духовному просторі є основою зв'язку у Всесвіті, куди вмонтоване також нематеріальне тіло живих організмів планети Земля, у тому числі і її величності людини. На думку вченого, за допомогою неймовірної швидкості через хвилі духовної інформації здійснюється зв'язок матеріального і нематеріального світу.

Саме ці думки можуть бути покладені в розуміння існування взаємозв'язку матеріального і нематеріального, будови і дії інформаційної системи Всесвіту (ІСВ). Однак, тільки людина спроможна аналітично сприймати Всесвіт поєднанням своїх мозкових хвиль з його вібраціями різноманітної сили. Обмін інформацією не припиняється споконвічно а ні на мить, за допомогою імпульсів хвиль зв'язок діє постійно, миттєво, являючи собою цілісну, всеохоплюючу систему. Це і є Вищі сили, найбільший розум Всесвіту, який в розумінні сучасної людини є Бог.

Існування інформаційної системи Всесвіту і миттєва передача інформації живій і так званій неживій природі на планеті Земля є причиною того, що до цього часу ніхто не спроможний пояснити феномен, коли медоносні бджоли не вчаться, як люди довго і виснажливо, але коли зразу після народження розпочинають виконувати найскладніші роботи. Багато таких робіт людина так і не навчилась виконувати, а їх безліч. Навіть з цього не важко збагнути труднощі можливості пізнання, скажімо, походження людини чи тварини і багато іншого.

Початок цих досліджень зразу ж натикається на відому думку, коли вчені, на відміну від філософів, ніяк не бажають визнати реальність існування Вищих сил Всесвіту, які впливають на все живе і неживе. Протистояння існує з сивої давнини, але якщо мене хто запитає про відношення до нього, то можна пояснити, що подібне протистояння існує із-за недосконалості самої людини. Інформація із Всесвіту доходить до кожної людини, але не всі її можуть належно сприймати і зрозуміти, але коли прислухатись, то декому вдасться її відчутти. Людина здебільшого інтуїтивно усвідомлює, що

навколо неї вирує життя, але воно знаходиться в середовищі, 96 % якого для людини невідоме, хоча вона в ньому живе і вмирає. Численні приклади із реального життя свідчать, що інформація про новини та різноманітні винаходи надходить до людини із Всесвіту. В океані інформаційних звуків кожен сприймає свою хвилю, йому призначене повідомлення, яке тільки даному біологічному приймачеві направляється. Кожній особистості подається інша, тобто своя інформація. В усіх випадках геніальні особливості тієї чи іншої людини та поява новацій, про які вона ніколи не думала і не читала, які з'явилися для її життєдіяльності, є результатом причини, незалежної від людини. Згадаймо великих композиторів, учених — Менделєєва, Айнштейна та багатьох інших.

Саме Вищий Розум, першоджерело спрямовує енергію та інформацію через інформаційну систему Всесвіту в речовини та рослини, здійснюючи таким чином глобальний взаємозв'язок Космічного простору. Людина зовсім здогадується, що можливо через рослини багато чого передається як для матеріального, так і нематеріального тіла. Використовуючи корми бджоли здатні за допомогою їхніх якісних складів і співвідношень вирощувати і регулювати потребу в особинах своєї сім'ї. А скільки всього через ці продукти передається людині.

Пізнання людини здійснювалось у трьох аспектах: людина — частина Всесвіту; людина — жива частина природи; людина — частина суспільства. Якщо подібне досліджувалось іншими вченими у комплексі, то я особисто очікую наукових відповідей чи інших реакцій для обміну думками й удосконалення подальших досліджень.

Вивчаючи людину як частину Всесвіту філософи і вчені працюють у напрямку розуміння Всесвітнього мислення і Світобудови, а найперше вивчається людина — вінець всього сущого на планеті Земля. Людина себе пізнала набагато менше ніж рослинний і тваринний світ і неживу природу. Існує чимало філософських і наукових тверджень, що пізнати себе людина навряд чи коли-небудь зможе. І не через те, що людина не хоче, чи не може, ні, Вищі сили їй просто не надішлють про це інформацію, як надіслали Менделєєву про хімічні елементи, іншим ученим про ядерну реакцію, навіть про музикальну класику, поеми і інше надходить відповідна інформація.

Складнощі у пізнанні тваринного світу і людини можна побачити на прикладі досліджень Ч. Дарвіна, коли йому не вдалося пояснити результатів більшості своїх дослідів. Не менш яскраво це видно також на прикладі так званої теорії Ф. Енгельса про походження людини, коли він нічого іншого не придумав, окрім того, що людина походить від мавпи, пояснюючи свої висновки занадто поверховими прикладами. Інші вчені, скажімо, у стародавній грецькій Фессалії, вважали, що фессалійці походять від мурашок і т. д.

Дослідження показують, що людина, володіючи свідомістю, не може розвиватися, самовідтворюватися згідно виключно природ-

них законів без їхнього осмислення та втручання в процеси природи власними думками. Вона, осмисливши все, може йти не природним, а штучним шляхом, який не завжди відповідає вимогам природи, а це уже порушує закономірності її власного розвитку і приносить непоправну шкоду. Людина, піддаючись своїм не природним, а суспільним потребам виживання, використовує все, здебільшого надприродне, щоб задовольнити свої не духовні, а виключно матеріальні та ще й занадто вишукані потреби. Використовуючи своє аналітичне мислення вона створює штучний інтелект; пристосовується не до природи, а бажає пристосувати природу до себе; практикує створення одностатевих сімей і інше. Людина своїм чистим розумом намагається віддалитися від природи, яка не прощає помилок і порушень узгодженості: свідками сучасних катаклізмів ми являємося.

Все це є свідченням того, що природа не дає інформацію, яку бажає людина, а тому вона діє на власних розсуд і здійснює протиприродне втручання у «свята святых» природи, викликаючи її збурення і тому, не маючи змоги захиститися, людина попадає в безвихідне становище, тобто гине. Перш за все такий кінець стосується не Всесвіту, який вічний, не планети Земля, а лише частини природи, до якої відноситься рослинний і тваринний світ, у тому числі людина.

Саме людині надається якась особлива функція відносно усієї живої і звичайно неживої природи, але сама людина і її свідомість знаходяться під контролем Вишого Розуму через інформаційну систему Всесвіту. З такого погляду людині відведена якась роль стосовно іншої природи, але надзвичайно важко погодитися з неординарною думкою деяких дослідників щодо панування над іншими істотами, чи поліпшенням природи, а найбільш одіозною виявляється «здійснення людиною свого головного призначення на Землі — бути помічником Бога у підтриманні Світового ладу». Людство все таки очікує іншої більш раціональної відповіді, але мабуть не такої, що вище наведена.

У людському суспільстві всіх прошарків населення, вчених і філософів поширена думка, що з появою людини і особливо її діяльності «...согласованность и кооперация сил природы между собою простирается лишь до той черты, которой еще не коснулась рука человека, но повсюду, куда со своим разумом проник венец творения — человек, там начинается нарушение законов природы, начинается несогласованность и дисгармония»¹. У цьому зв'язку не безпідставним є сучасний дотепний вислів, що «Природа хвора людиною», а це уже прирівнює її до шкідливих живих істот і цьому є безліч підтверджень. Чи не тут закладена думка про те, що природа зробила велику помил-

¹ Клизовский А. Основы миропонимания новой эпохи: 2-е изд. — Рига: Виеда, 1991. — Т. 1. — С. 221.

ку у своїх експериментах з людиною, як біологічним передавачем інформації на планету Земля?

На мою думку, найкраще йти наступним шляхом, зробивши деякий висновок, або, краще, припущення. Здійснені науково-філософські дослідження дають чимало підстав вважати, що людина виконує роль своєрідного живого трансформатора, тобто живого приймача інформації із Всесвіту для живої і неживої природи на планеті Земля. Відповідно до законів природи людина зобов'язана була б уміло одержуваною інформацією розпорядитися, щоб не нашкодити собі і природі. Це, на нашу думку, одна із основних, а можливо основна роль людини на планеті Земля.

Вищий розум впливає на людину, а людина своїми діями корегує цей вплив, посилаючи у Всесвітню пам'ять результат діяльності свого інтелекту. Накопичена інформація у Всесвітній пам'яті повертається до конкретної особистості мимо її волі і відповідно впливатиме на прийдешні покоління. Саме в цьому полягає основна роль людини на земній кулі серед рослинного і тваринного світу. Добрі справи і дії покращують інформацію в пам'яті Всесвіту щодо конкретної людини, а погані її погіршують. Ось чому прогресивні уми з давнини віддають перевагу не матеріальному, а духовному тілу людини.

Враховуючи, що у Всесвітній пам'яті інформація для кожної живої істоти і її нащадків зберігається постійно, то всі прийдешні покоління знаходяться під впливом тієї інформації, позитивної чи негативної, яку створили їм їхні пращури. У цьому контексті відомі слова «Славних прадідів великих, правнуки погані» має під собою не тільки філософську, але й реальну базу.

Є підстави стверджувати, що напевно ніколи не буде відкрита ні одна із тайн природи вищого Розуму і лише з однією метою, щоб вберегти людство, теперішню цивілізацію від завчасного зникнення. В той же час наблизитися до якоїсь межі пізнання самої себе, як і всіх тайн природи, людина неодмінно буде прагнути, як всякий живий організм, налаштований за будь-якої ціни жити, розвиватися.

Звідси простежується роль людини на планеті Земля: служити живим передавачем інформацією із Всесвіту для всього живого і неживого на планеті Земля. Одержану інформацію людина за допомогою існуючої в неї свідомості, трансформує у певні поняття і застосовує для організації життєдіяльності, відношення до зовнішнього тваринного і рослинного світу, всього зовнішнього оточення. Велика частина властивостей живих організмів прихована навіть не в генах, а в якійсь невідомій сутності із-за чого ніяк не може проявлятися в діях живого організму. Інстинкт і набуті звички існують як у тварини, так і в людини, але розумові аналітичні здібності, як продукт свідомості, властиві виключно людині.

Вивчаючи людину як живу частину природи найперше постійно постає запитання про її походження. Нав'язаний людині стереотип її походження довгий час принижував внутрішнє не тільки «Я», але й «Над Я», що згодом стало звичкою, далі відношення до проблеми появи чи зникнення людини перетворилося у ніщо. Саме на такому вченні про походження людини від мавпи Ф. Ніцше написав «Что есть обезьяна для человека? Посмешище или горький позор. И тем же должен быть человек для сверхчеловека: посмешищем или горьким позором...»¹.

На нашу думку, все таки людина зобов'язана хоча б намагатися реально зрозуміти, що вона походить не від мавпи, щоб уникати появи досить шкідливих учень, зокрема про надлюдину, яке уже нанесло великої шкоди людству, а такі вчення можуть повторитися.

У цьому контексті найперше треба змінити кут погляду на історичний і навіть біологічний розвиток людини. Людина, як складова частина природи і тваринного світу, появилася подібно до інших живих істот поряд з мавпами, ведмедями, динозаврами й іншими. В послідуєчому людина, як і інші істоти, розвивалася, удосконалювались її форми, рухи, а відповідно до цього розвивалася і розширювалася свідомість. Адже були древні цивілізації інків і індіців на американському континенті, цивілізація трипільської культури на європейському континенті, але скрізь талановиті, надскладні інженерні конструкції, геометричні форми, загадкові унікальні зображення так і залишаються таємничими для сучасної людини. Основне, що треба визнати, так це те, що людина з'явилася не твариною, а все таки людиною. Якщо ми визнаємо подібне, то краще вирішуватиметься наступна проблема, а саме, її роль на планеті Земля.

Проїшли тисячоліття, коли людство фіксує свою історію, але ніде не відмічено навіть перехідного періоду від мавпи до людини і це визнавав сам теоретик своєї наукової концепції Ф. Енгельс, «Взагалі ми й тепер ще можемо спостерігати у мавп усі перехідні ступені від ходіння на чотирьох до ходіння на двох ногах. Але в жодній з них останнє не стало чимось більшим, ніж вимушеним прийомом, який застосовується в крайньому випадку». Більше того, вчені стверджують: «Ні одна мавпяча рука не виготовила будь-коли хоча б найгрубішого кам'яного ножа». Одним із глухих закутків цієї теорії є відсутність хоча б натяку, де ж взялася сама мавпа, яка, на думку Ч. Дарвіна і Ф. Енгельса, в результаті важкої праці перетворилася в людину.

В усі віки людина була людиною, вона тільки змінювала свою зовнішність, як до речі тварина, але це не привід прив'язувати її до мавпи, навіть якщо первісна людина жила на деревах. Якби ми заглянули десяток мільйонів років назад, то мабуть побачили

¹ Мачехин А. Е. В поисках смысла. — М., 2004. — С. 237.

б людиноподібну особину не схожу ні на мавпу, ні на теперішню людину, але то була все таки людина, а не тварина. Якщо ми подібний погляд визнаємо, то залишиться відповісти на основне запитання про дійсне походження людини у Всесвіті. Пошук доказів ще треба продовжувати, хоча думки, викладені в пропонуваному дослідженні, можуть знайти продовження.

Наступило третє тисячоліття, за своєю природою людина не змінилася, але людина як частина суспільства, зазнавала значних перетворень, а головне змінилося її відношення до оточуючого середовища і воно здебільшого негативне, що загрожує самій людині. Свідченням цього є її експерименти з природними явищами, бездумне і екстенсивне використання сировинних ресурсів, віддалення підвищених запитів людини від вимог законів природи. Подібне сталося із-за того, що людина, пізнаючи все глибше закони природи, себе так і не пізнала, її знання про себе залишились ще у першому тисячолітті. Для людини важливо панування гармонії, що вимагає глибокого знання не тільки про природу в цілому, але й про саму людину, як її невід'ємну частину, яка становить основу життєдіяльності людської цивілізації.

Проте, глибинна істина людини так і залишається незрозумілою, відкривається вона лише в деякій мірі в певних надзвичайно складних ситуаціях: жорстока війна; концентраційні табори ГУЛАГу колишнього СРСР і гітлерівської Німеччини; перебування людини на самоті, навіть у сильному сп'янінні або в безвихідному становищі; тимчасове припинення дії законів, що можна простежити під час громадянської війни після 1917 р.; сучасний перехід до ринкових відносин після 1991 року. Коли проаналізувати поведінку людини в такі складні періоди, то виявиться, що вона лише окутана тонким соціальним простирадлом, а в дійсності під ним знаходиться зовсім інша людина, сутність якої повністю підпорядкована законам природи, а тому з усіх живих істот у світі людина найзагадковіша істота. Сутність людини, як живої істоти, має головну особливість — вона здатна приймати, тобто переходити у протилежність: «особенность сущности — это то, что, будучи тождественной ... она способна принимать противоположности в силу собственной перемены»¹. Не випадково, коли людина попадає в екстремальні умови з неї спадає покривало соціального змісту і вже природа диктує свої правила поведінки кожній людині.

Для пізнання людини важливо приділити увагу історичним міфам про людину, зокрема матріархату і патріархату. В епоху первіснообщинного ладу панівне становище в родовій групі займала жінка, що було природним і справедливим, родинність визначалось за жіночою лінією, що також відбивало реальне становище, бо чоловіків визначити в ті часи було практично не

¹ Аристотель. Сочинения в четырех томах. — М.: Мысль, 1978. — Т. 2. — С. 62.

можливо. Коли розпався первіснообщинний лад, настала епоха патріархату, панівну роль стали відігравати чоловіки, родинність визначається за чоловічою лінією, вони відіграють першість у господарському і суспільному житті.

Зміна цих епох впливала на возвеличення чи зниження ролі чоловіків і жінок у суспільному житті без врахування тих функцій, якими наділила природа чоловіка і жінку, які являються не чим іншим, як носіями половини єдиного цілого живої природи. Існує чимало висловлювань про таку єдність, але найглибше сказав про неї Альберт Ейнштейн: «Человек — это часть целого, которое мы называем Вселенной, часть, ограниченная во времени и в пространстве»¹. Розглядаючи матриархат і патріархат та особливості чоловічої і жіночої статті, я дотримуюсь думки, що тут упродовж віків існує багато нездоланих ілюзій стосовно чоловічої і жіночої статті. Приходиться констатувати, що ми занадто переоцінюємо «сильну» статть, яка в дійсності є слабкою статтю, і, навпаки, недооцінюємо «слабку» статть, яка насправді є сильною.

Подібне можна спостерігати на кожному кроці і якщо задуматися, то можна передбачити, що в недалекому майбутньому людство неодмінно перегляне свої ілюзії. Особливо це стосується слов'янства та тієї частини людства, яка сповідує християнську релігію і її розгалуження в Європі, Північній частині американського континенту та Росії. Подібні ілюзії, особливо стосовно жіночої «слабкої» статті, набувають поширення і в деяких країнах Азії, за виключенням мусульманських країн.

Тут багато існує спірних проблем і щоб їх пояснити не треба вдаватися до словесних вправ хто краще скаже, а звертатися до природи. Скажімо, серед слов'ян у давнину дружини не бажали переживати чоловіків і добровільно спалювались на багатті разом з їхніми трупами. А чи добровільно? Дійсну причину такого дійства пояснюють по різному. Одні вважають, що «сие варварское обыкновение, истребленное только благодетельным учением христианской веры, введено было славянами (равно как и в Индии) для отвращения тайных мужеубийств; осторожность ужасная не менее самого злодеяния, которое предупреждалось ею»². Інші дотримувались думки, що чоловіки вважали своїх жінок власними рабинями і в них не було іншого виходу як вмирати зі своїм господарем. Подібні випадки володарювання над жінками показував А. Бебель у своїй праці «Женщина и социализм».

Хто правий — важко розібратися, коли вислуховувати тільки власні думки вчених, філософів і політиків. Щоб дати пояснення, то найкраще звернутися до природи, до тваринного сві-

¹Энциклопедия мудрости. — Из-во Росса, 2007. — С. 805.

²Карамзин Н. М. Предания веков. — М.: Правда, 1988. — С. 49.

ту, де відсутня чиста думка, що і проливає світло на тисячолітню практику відносин чоловіка і жінки та їхньої ролі в людській цивілізації.

Проведені дослідження щодо ролі і місця людини в живій природі дає змогу одержати, хоча тільки наближене, узагальнення та здійснити проєкцію законів природи на людську спільноту. Всі попередні дослідження в кінцевому підсумку використані для попереднього пояснення ролі і місця людини, як частини суспільства, побудови громадянського суспільства відповідно до законів природи, а також застосування регулюючих методів у державному управлінні з погляду природничих процесів.

Життя і спілкування з представниками живої природи зі сторони людини у ході їх господарського використання — неперевершена практика для вивчення втручання держави у соціально-економічні процеси розвитку суспільства. Проєкція життя окремих представників тваринного світу проливає деякі промені на вічні питання життя людства та його суспільний розвиток. Подібний погляд спроможний допомогти кожному індивідууму, як суспільній істоті, визначити свою і місце в непростих взаємовідносинах з суспільством і природою, розширити поняття тайн природи, націлити себе на подальші роздуми про смисл і ціль людського буття. Як показують дослідження, тут, як і в передбаченні настання новітніх соціально-економічних процесів, простежується природний фактор, виявлений при спостереженні в галузях економіки, зокрема сільському господарстві.

Розбудовуючи громадянське суспільство треба чітко усвідомити межі можливого втручання держави чи якихось громадських організацій у життєдіяльність суспільства, які концентруються у проявах індивідуальної і колективної волі. Кожна громада організовує свою життєдіяльність на основі творчості окремих особистостей, але усвідомленої і прийнятої громадою. Творчість у всіх сферах людського суспільства — процес індивідуальний і він не можливий, як це у нас спостерігається повсюдно, «творити» гуртом, бо натовп не сприяє розкріпаченню духовних сил і їхньої мобілізації, як бази для творчої роботи. Ось чому творчі особистості постійно борються за свої права, відстоюють право власної думки, яку намагається привласнити натовп, бо люди, які не є особистостями, надають пріоритет колективній думці.

У той же час не слід упускати й іншої сторони константи. Людина, як представник тваринного світу, суто колективна істота, як би її не намагалися ізолювати, вона лине до гурту, бо тільки у спілкуванні проявляються її природні риси. В цьому випадку індивідуальна воля вступає у протиріччя з колективною вимогою. Проявляється таке протиріччя повсюдно із-за того, що вирішення загальних суспільних вимог і управління

на всіх рівнях — це процес колективний, бо саме тут має про- явитися в концентрованому виді думка багатьох індивідуумів громади, міста, регіону, держави, але закріплені законами.

Чому треба звертатися до природи, до думки громади, су- спільства, колективу? Нерідко ми не задумуємося над тим, чо- му суспільна думка формується так, що вона досить вірно від- ображає оцінки і думки людини про події певних часів. У своїх піснях, оповіданнях, переказах, співанках, казках, думках людина все це відбиває і передає наступним поколінням. Даю- ться оцінки подіям, особистостям, державним діячам, борцям за права і свободи людини, різним політичним течіям. З часом, вивчаючи легенди старовини людина все більше і більше стала звертатися за порадою до громади, до великої кількості народу за порадою, за концентрованою думкою, скажімо за допо- могою опитування.

На запитання, чому природа вічна і організована, можна відповісти таким чином — вона існує за незмінними законами. Подібним пояснюється стійкість і непереможність релігій, які також мають постійні свої форми, правила і звичаї. Життєдіяль- ність суспільства може бути розумно організованим при умові наявності і дотриманні стійких правил, форм і звичаїв, як це бачимо в ряді країн, зокрема Великій Британії. Країни най- більш стійкі організаційно і економічно лише ті, в яких корис- туються постійними державницькими законами, навіть коли вони для сучасності кажуться застарілими. Історія свідчить, що українська нація впродовж багатьох століть розривалась на шматки, але устояла як цілісна спільність із-за стійких звичаїв, культури, мови, але відсутність законів чи їхньої міцності вона багато втрачала як державне формування. Саме із-за таких об- ставин ведуться спекулятивні і викривлені розмови деяких су- сідів про періоди існування української держави як такої.

У цьому контексті за великим рахунком відносно комуністич- ного устрою можна сказати наступне. Ідеї громадянського уст- рою, які взяті на озброєння російськими комуністами, завдяки колективному ладу, який насаджувався, відповідали потребам живої природи, але були занадто викривлені, віддалені від їхньої реальної сутності і на практиці доведені до абсурду і недосяжно- сті. Тому відкидати повністю тодішній громадянський устрій не можна, що підтверджується науковими спостереженнями в при- роді і деякою практикою в людському суспільстві.

Наведемо тільки основні параметри, які характеризують спільність живої природи і людської цивілізації: перше, су- часні ідеї комунізму щодо спільної власності і соціальною рів- ністю всіх членів суспільства, звичайно не викривлені, ма- ють підтвердження в природі; друге, комунізм, як категорія спільності вищим рівнем розвитку первіснообщинного ладу, тобто первісного комунізму, який також характеризувався спільною власністю на засоби виробництва, колективною

працею і споживанням, а основним осередком був материнський рід; третє, цивілізації тваринного світу — це світ самок, самці тимчасові супутники; четверте, в медоносних бджіл і мурашок також все спільне, всі працюють, колективно споживають харчі; п'яте, у країнах Скандинавії та в інших розвинутих країнах наяву спостерігається спрямування суспільства в сторону розширення спільного володіння багатством, вирівнювання доходів.

Дослідження підтверджують, що саморегулюючі та відтворювальні процеси у природі мають стати філософською доктриною розвитку суспільства в цілому та економіки зокрема, а також застереженням від необачливого втручання держави в її процеси. Адже не секрет, а реальність, що у кожного правителя, хто приходить до влади на всіх рівнях управління, та ще й на дуже короткий строк, як це має місце в сучасній українській практиці, існує лише власна думка, особливо в управлінській та економічній сферах, приватні меркантильні інтереси, в той час як національна ідея, інтереси нації і народу їх зовсім не цікавить.

Підтвердженням викладеного може стати неперевершена інтеграція і кооперація у виконанні робіт бджолиних сімей і має стати суттєвим прикладом для людини. Подивімося на природний зразок кооперації, спеціалізації та інтеграції у медоносних бджіл. При виконанні робіт у бджіл спостерігається досить вузька спеціалізація: наймолодші з них годують личинок тільки старшого віку, а бджоли, чії залози виділяють молочко на повну силу, — навпаки — молодих. Далі, бджоли, які збирають нектар, відвідують квітки не всіх рослин, які зустрічаються їм на шляху, а переважно якогось одного виду, на який у них, завдяки кормовому подразникові, виробився умовний рефлекс.

На філософії відносин медоносних бджіл, мурашок у процесі господарського використання людиною цих тварин може будуватися державне регулювання і управління економікою кожного людського організаційного формування. Можна допустити, що через медоносну бджолину сім'ю і мурашок природа демонструє вищим представникам живої природи — людині ряд прикладів для організації своєї життєдіяльності. Серед них важливої уваги заслуговують: притаманний людині, як і тваринам, стадний інстинкт; правильну організацію і розподіл праці; вища ступінь і в той же час простота технології виробництва; відношення чоловічої і жіночої статі і їхнє місце в родині та суспільстві; підказка щодо організації економічного і суспільного життя; приклади можливості вижити в навколишньому середовищі тільки спільністю — людей, сім'ї, громади чи іншої організованої структури.

З погляду на викладені істини живої природи кожен людський індивідуум, який прагне досягти тієї чи іншої цілі чи вирішити певну справу має перш за все вдатися до філософських роздумів

про сильну і слабу стать у людському суспільстві, а особливо дотримання мистецтва в управлінні, без чого, як свідчить практика, в суспільстві буде постійний хаос, який бачимо в сучасній українській дійсності. Але для цього суспільству самому потрібно підбирати людей, які здатні керуватися подібними принципами.

Скажімо, треба обов'язково враховувати природні якісні людські характеристики, які і визначають певне місце кожного індивідуума, або їхніх груп, у суспільстві. Адже всі індивідууми людства розташовані у своїй практичній життєвій діяльності за принципом спадаючої лінії нахилу — від генія до землекопа: чим нижчий інтелектуальний ресурс, тим вищий практичний життєвий рівень; навпаки, чим вищий інтелектуальний ресурс, тим нижчий практичний життєвий рівень. З практичної філософії подібне можна спостерігати в період значних суспільних потрясінь, війн, трансформаційних процесів. Скажімо, в період переходу до ринкових відносин початкове накопичення капіталу здійснюють люди не високого, а самого низького інтелектуального ресурсу. Люди з високим інтелектуальним ресурсом на довгий період опиняються в маргінальному становищі. Неперевершеним прикладом стало українське суспільство кінця XX і початку XXI століть, коли відбувався перерозподіл багатства, створеного важкою працею кількох поколінь попередніх років комуністичного правління. Всі багатства перейшли у власність небагатьох людей, раніше невідомих ні в одній із сфер суспільної діяльності, більшість із них мали кримінальне минуле.

Поєднання досліджень природничих і гуманітарних наук дозволили зробити висновок, що людина, суспільство і держава зобов'язані вивіряти свої дії тільки відповідно до вимог природи. Закони природи проявляються повсюди, вони об'єктивно впливають на взаємозалежність живої й неживої природи, поведінку й фізичний стан особин рослинного і тваринного світу, конкретну живу істоту, рослину, тварину, людину, громаду, націю, суспільство, людську цивілізацію. За внутрішньою структурою планета Земля своєю будовою схожа до людини, адже її малими, середніми і великими річками тече вода, одержана з вологи надр землі і насичена мінералами, які необхідні для всієї живих організмів на планеті земля. В людині судинами тече кров, яка насичується поживними речовинами, вітамінами і мінералами, постачає їх всім органам людського тіла, кожному органу тіла поставляється своя пожива та ще й у певних дозах і необхідної якості, а в іншому випадку організм буде реагувати негативно.

Подібна взаємозалежність проявляється в тому, що природа через кліматичні зміни формує рослинний і тваринний світ, який уже визначає розвиток людини, нації, суспільства й держави. У свою чергу людина, впливаючи на своє оточення, формує в цілому суспільство, зазнаючи від нього зворотнього впливу. Отож, як результат спорідненості людської цивілізації з природними сти-

хіями простежується об'єктивна взаємозалежність, яку можна помітити на багатьох прикладах у природі й суспільстві.

Скажімо, люди, розселені навколо великого озера, яке поповнюється, освіжається і очищається власними підводними джерелами, необачно або безтурботно забруднюють у ньому воду відходами своєї життєдіяльності. Минає час, забруднення набуває такого рівня, що джерела озера вже не справляються з очищенням води і настає період, коли вода озера стає непридатною не тільки для споживання, а й для купання, поливу рослин, а іноді й для технічних цілей. У цьому можна переконатися на прикладах багатьох озер і річок, зокрема нашого Дніпра, на просторах якого споруджено чимало штучних «морів», а тепер думаємо як їх позбутися.

Як урятувати озеро чи річку, щоб вода була придатною для споживання людиною, твариною й рослиною? Відповідь напрочуд проста, але сам процес виконання досить складний, важкий і тривалий. Перше, треба припинити зовнішнє забруднення водойми відходами промислових підприємств, отрутохімікатами з полів і ферм, каналізаційними викидами з міст і сіл, а всю воду від життєдіяльності людини перед тим, як вона має потрапити у водний басейн, очищати до природного стану. Друге, враховуючи, що вода впродовж тривалого часу забруднювалась під дією зовнішніх факторів, та чи інша водойма має самоочиститися до рівня, коли глибинні джерела будуть здатні своєю свіжою водою тримати весь її водний ресурс у стані, придатному для розвитку всіх живих організмів озера.

Звичайно, кожне озеро, річка чи річечка мають свої джерела наповнення, а отже, і певний ресурс очищення. В одних вони потужні, в інших середні, у деяких незначні. Саме глибинні джерела озера чи річки визначають терміни їхнього самоочищення, а також період існування. Те озеро, у якому є потужні і чисельні джерела, швидше самоочищується і довше набуває все живе, а те озеро, у якому малопотужні джерела і їх небагато, значно довше самоочищується і в нього коротший термін існування. З цього приводу історія дає нам приклад, що тільки в Україні вже зникло близько двадцяти тисяч річок і річечок, які в минулому були судноплавними й наповнені рибними запасами, зникло безліч озер, озерець та інших водойм. Отже, у них мало було власних джерел і їхня потужність була низькою.

На величезне озеро схожа й наша Україна і її народ, які на просторах Європи впродовж тисячоліть, через розташування на перетині світових шляхів, зазнавали величезних негативних впливів войовничих народів, загарбників, народів — сусідів, які всіляко забруднювали внутрішній стан української нації, привносячи в неї свою культуру, мову, історію, традиції, гени, прищеплюючи рабські нахили. Формувалось суспільне середовище, вороже людині, а створене самою людиною Пекло вимагає від неї надлюдських зусиль для самовиживання, бо повсюди панує «велич зла».

Трагедія уярмленого народу виявляється в тому, що українцям дотепер важко відчутти себе єдиним народом у єдиній країні.

Скаламутилось природне національне середовище в нашій державі, скрізь чути плач і нарікання: у художній літературі, піснях, билинах і переказах, а в останні роки відкрито визнається, що нація хвора, а тому українці дедалі більше й більше скаржаться, що почувають себе у власній державі чужинцями, які живуть мовби не в українській Україні. Хвороба, викликана забрудненням національного середовища, генетично передається наступним поколінням уже з середини хворої нації і слабкої держави. І справді, сучасні українці, одержавши незалежність, відчули, що вони не одержали свободи, що живуть у затхлому середовищі, мов риба в забрудненій водоймі, і доля в українців, як і у риб, одна: ніякого виходу, бо в такому середовищі довго не проживеш, у ньому важко знайти позитивні сторони, повсюди трапляється все негативне. Весь навколишній бруд нічого позитивного не створює, він тільки нищить і вбиває в українцеві все глибинно святе й людське: талант, любов до ближнього і саме життя.

Людство, філософи, вчені, практики все більше і більше задумуються над сутністю навколишньої природи, Всесвіту і місця в ньому людини, а найперше перспективи людської цивілізації. Звернення до природної філософії дає можливість досягти глибинного пізнання оточення людини і цим самим підвищити безпеку свого життя: «Любая опасность становится гораздо менее страшной, если известны ее причины»¹. У своєму дослідженні була дотримана ідея, яку висловив ще Б. Паскаль, що небезпечно нагадувати людині про її схожість з тваринами, не нав'язуючи їм власну велич проти них, у той же час небезпечно і занадто підкреслювати зверхність людини, не нагадуючи про її ницість. У той же час найбільш небезпечним є залишати людину в становищі, коли вона не відає ні про добро, ні про зло, що криється в ній. Кожна жива істота має займати, належну тільки їй, свою нішу в природі, рівно як і відігравати відведену їй роль. Тому, для блага людини, яка є частиною живої природи, корисно показувати їй і одне, і інше, як би не прикро це було.

Подано наукову спробу здійснення проєкції відомих і власних спостережень життєдіяльності деяких представників тваринного світу на реальну, в широкому аспекті, життєдіяльність людини. З цією метою здійснено філософсько-світоглядне осмислення людини у Всесвіті, на планеті Земля та людини в суспільстві.

Подаются научные намерения осуществления проєкции известных и собственных наблюдений жизнедеятельности некоторых представителей животного мира на реальную, в широком аспекте, жизнедеятельность человека. С этой целью осуществлено философско-мировоззренческое осмысление человека во Вселенной, на планете Земля и человека в обществе.

*Стаття надійшла до редколегії 12.09.11,
прийнята до друку 09.02.12.*

¹ Конрад Лоренц. Обратная сторона зеркала. — М.: Изд. «Республика», 1998. — С. 4.